

Rabindranath Tagore

SADHANA
EL SENTIT DE LA VIDA

Pròleg de
XAVIER MELLONI

Traducció de
JAN ROSELL

FRAGMENTA EDITORIAL

Títol original	SADHANA. THE REALISATION OF LIFE
Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL, SL Plaça del Nord, 4, pral. 1.ª 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat
Collecció	ASSAIG, 28
Consell assessor	PERE LLUÍS FONT FRANCESC-XAVIER MARÍN JOSEP OTÓN FRANCESC TORRALBA AMADOR VEGA
Primera edició	NOVEMBRE DEL 2013
Producció editorial	IGNASI MORETA
Producció gràfica	INÈS CASTEL-BRANCO
Fotografia de la coberta	IGOR PERAZA CURIEL
Impressió i relligat	ROMANYÀ VALLS, SA
© 2013	JAN ROSELL GRATACÒS per la traducció de l'anglès
© 2013	XAVIER MELLONI RIBAS pel pròleg
© 2013	FRAGMENTA EDITORIAL per aquesta edició
Dipòsit legal	B. 26.208-2013
ISBN	978-84-92416-81-3

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Amb el suport del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

RESERVATS TOTS ELS DRETS

ÍNDEX

<i>Pròleg</i> , XAVIER MELLONI	7
SADHANA	
<i>Prefaci</i>	25
I La relació de l'individu amb l'univers	27
II Consciència de l'ànima	43
III El problema del mal	59
IV El problema del jo	75
V La realització en l'amor	93
VI La realització en l'acció	110
VII El sentit de la bellesa	125
VIII El sentit de l'infinit	133

PRÒLEG

Xavier Melloni

CENT ANYS HAN TRANSCORREGUT des que va sortir a la llum aquesta obra del poeta i pensador bengalí. Cent anys, també, des que va aparèixer en anglès *Gitanjali*, el seu poemari més conegut. I també fa cent anys del seu premi Nobel de literatura, el primer atorgat a un autor no europeu. Celebrem, doncs, el centenari del reconeixement per part d'Occident d'un autor d'Orient, l'agermanament de dues civilitzacions. Han passat moltes coses des d'aleshores. Tanmateix, el seu missatge i la seva escriptura romanen intactes; escriptura que, en ell, es difracta en una poesia ingràvida i subtil, profunda i alhora simple, d'una innocència quasi infantil, i en una prosa densa, elegant i majestuosa. En totes dues hi ressona la intemporalitat del sagrat.

Literat, dramaturg, músic, assagista i també pintor al final de la seva vida, el seu aspecte de profeta revestit de túnica amb llargues barbes blanques es complementa amb dues altres figures contemporànies: Mohandas K. Gandhi (1869-1948) i Ramana Maharshi (1880-1950). Tots tres reflecteixen un aspecte de l'ànima índia: Tagore (1861-1941), icona del savi poeta i literat; Gandhi, icona de l'home d'acció que converteix el compromís pel seu poble en una via espiritual,

i Maharshi, icona de l'ermità renunciant que irradia la benedicció del seu silenci. Aquests tres gegants són fruit del desvetllament —ahora que van ser desvetlladors— d'una civilització adormida. Després de segles de dominació estrangera (primer àrab i després anglesa), l'Índia va reconquerir la seva dignitat davant dels altres pobles de la terra.

I

El nostre autor no es pot aïllar del seu bressol. Nascut l'últim de catorze germans, formava part del clan dels Tagore (anglonització del bengalí *Thakkur*, 'devot'), una prestigiosa família de bramans de Bengala implicada en la vida política, social, religiosa i cultural del país. Alguns dels seus germans i germanes també van ser rellevants pensadors, líders polítics, escriptors, músics i artistes. La mansió familiar, convertida actualment en museu, és un dels llocs que cal visitar a Calcuta. A les parets de les amples estances s'alternen textos del poeta, fotografies i pintures seves que són un document inestimable d'aquells anys.

Els Tagore estaven implicats en la fundació del Brahma Samaj ('comunitat de Déu'), un moviment monoteista de certa influència islàmica que va ser un element clau en la renaixença de Bengala al segle XIX i en la creació de l'Índia moderna. Va ser pioner en reformes religioses, socials i educatives i contestatari respecte a l'ortodòxia bramànica —no admetia el sistema de castes— defensant el paper igualitari de la dona, abolint el dot i subratllant el culte a un únic Déu enfront de la dispersió de divinitats hindús. Va ser el primer moviment anticastes organitzat. Va ser fundat pri-

mer per Raja Ram Mohan Roy (1772-1833) el 1828 i després consolidat el 1843 per Debendranath Tagore (1817-1905), pare de Rabindranath, home profundament religiós però sever, anomenat pels seus seguidors *maharashi*, 'gran savi'. El credo de Brahma Samaj està basat en cinc punts: a banda d'estar en contra del sistema de castes, no s'adhereixen a cap escriptura sagrada entesa com a darrera autoritat; no creuen en els avatars; denuncien el politeisme i l'adoració d'imatges de divinitats, i deixen lliure la creença en el karma i en la reencarnació. Sobre Déu, consideren que és una infinita singularitat, immanent i transcendent, preservadora de l'existència, que es manifesta per tot arreu i en tots els éssers, en el foc i en l'aigua, des de la més diminuta planta fins al roure més immens. Sobre els éssers, creuen que han estat creats de l'U per tornar a esdevenir u amb l'amorós U. Tenen un alt grau de consciència moral i consideren que les accions rectes regeixen l'existència enfront del caos, i que el coneixement de la consciència pura a través de la llum interior és l'únic Senyor de l'existència, el qual no té símbol ni intermediari. Promouen l'amor i el respecte per tots els éssers, però sense venerar-los, perquè només l'U és digne d'adoració. Hemenndranath Tagore (1844-1884), el tercer dels germans, va acabar de consolidar l'estabilitat i la difusió del moviment, creant la religió Adi Dharma, la branca més extensa del bramanisme, que compta actualment amb uns vuit milions de fidels a l'Índia. Malgrat els elements jueus, islàmics i cristians que conté, no es considera una religió separada de l'hinduisme. Rabindranath es va anar distanciant del moviment a causa de la seva excessiva rigidesa, però va quedar influït per sempre per la centralitat de l'Únic Suprem i per l'obertura a les altres tradicions religioses.

II

La seva extrema sensibilitat li feia difícil adaptar-se a les normes educatives d'aquell temps. Va passar per quatre escoles colonials, entre elles el Saint Xavier College dels jesuïtes, a Calcuta. Allà va ser-hi només uns mesos a causa de la mort de la seva mare, quan ell tenia catorze anys. A partir d'aleshores, va disposar d'un tutor particular i no se'l va forçar més a assistir a les aules.

El 1878, amb disset anys, va viatjar a Londres per estudiar dret, però en va tornar al cap d'un any sense haver finalitzat els estudis. Aquesta primera estada va ser molt important per conèixer i apreciar els valors d'Occident, i crucial també per a la creació musical del geni bengalí, ja que va començar a barrejar les clàssiques *ragas* de l'Índia amb la música occidental. Al llarg de la seva vida va tornar a visitar Anglaterra i Europa diverses vegades. Poc després del retorn a l'Índia el 1880 aconsegueix publicar el seu primer llibre, *Sandhya Sangit* ['Cançons al capvespre']. Durant la seva vida va compondre més de dues mil cançons, dues de les quals, «Amar Shonar Bangla» i «Jana Gana Pete Manana», són, respectivament, els himnes de Bangladesh i de l'Índia. Pels carrers de Calcuta i per tot l'estat de Bengala encara es canten avui els poemes de Tagore. Ha passat a formar part de l'ànima del seu poble. El poemari *Gitanjali*, aparegut anys més tard, va haver d'enfrontar-se a les crítiques dels que defensaven les formes classicistes. També va revolucionar la literatura bengalí amb obres com la novella *Ghare Baire* ['La llar i el món'] (1916), on planteja les pertorbacions que provoquen a l'Índia rural tradicional les idees modernes i el clam independentista.

El 1883 es casa amb Devi Mrinalini, amb qui va tenir cinc fills. La mort se la va emportar ben jove, als vint-i-nou anys. Els anys següents (1904 i 1907) van morir dos dels seus fills. Aquestes pèrdues, com la de la seva mare quan era adolescent, estan recollides d'alguna manera a *La llum nova*, que gira al voltant dels diàlegs entre un nen i la seva mare. En el primer poema el fill li demana:

—¿D'on vaig venir? ¿On em vas trobar?

La mare plora i riu al mateix temps i, estrenyent-lo contra el seu pit, li respon:

—Estaves amagat en el meu cor, amor meu. Tu eres el seu desig.

Més endavant, un altre poema diu: «Si volgués, el nen podria volar ara mateix al cel. Però té raons per no deixar-nos. Tota la seva felicitat consisteix a descansar el seu cap en el si de la mare. Per res del món deixaria de veure-la.» En la vida real, però, la separació es va produir.

El 1901, als trenta-vuit anys, decideix retirar-se a Santiniketan, a cent cinquanta quilòmetres de Calcuta, en uns terrenys de propietat familiar, per fundar-hi «La llar de la pau». Al voltant de casa seva va crear un centre educatiu on s'ensenyava de forma integral, i on, envoltats de naturalesa, als estudiants se'ls estimulava l'espontaneïtat, la creativitat i la bellesa; una escola de la vida que abastava des de la infantesa fins a l'edat universitària, pensada no tan sols per a l'Índia, sinó perquè també tingués projecció internacional. Tagore va invertir-hi tot el seu patrimoni. Durant anys va sentir l'angoixa dels deutes econòmics. Fins a la independència de l'Índia, «La llar de la pau» va ser un institut superior. El 1951 va rebre l'estatut d'universitat. Actualment, encara existeix com a universitat amb el nom de Vishva Bharati ['Comunió

del món amb l'Índia], el nom que ell volia. He tingut la fortuna de visitar-la i comprovar que els estudiants continuen tenint com a aula l'ombra de grans arbres a l'aire lliure.

En la quietud d'aquells anys va anar escrivint poemes que finalment va agrupar sota el nom de *Gitangali* ['Ofrena lírica' o 'Cants d'ofrena']. En aquests poemes va poder desfogar el seu cor. La versió en bengalí va aparèixer el 1910. Convidat per escriptors anglesos a donar a conèixer la seva obra, ell mateix els va traduir a l'anglès, recollint poemes d'altres llibres i incloent-los en el nucli d'aquest poemari, que va conservar el mateix títol. Va viatjar a Anglaterra per tercera vegada el 1912 i de seguida va trobar un grup d'escriptors que van quedar fascinats per la seva escriptura. Pràcticament se li va donar el premi Nobel per *Gitanjali*, potser la més sublim de les seves obres, com també per algunes peces de teatre i alguns relats breus. El poemari es va publicar en anglès precedit d'un entusiasta pròleg del poeta irlandès William B. Yeats, que un any abans n'havia quedat captivat. L'escriptura de Tagore va sorprendre els europeus. Van tastar una espiritualitat nova, plena de frescor, on s'expressa el sentiment sagrat de la vida amb una simplicitat i alhora una profunditat colpidores. Qui ha llegit Tagore no ho pot oblidar. «Va ser voluntat teva fer-me infinit. Aquest fràgil vas que sóc tu el vesses una i una altra vegada, i el tornes a omplir amb nova vida», diu el primer dels poemes. L'amor i l'anhel vers l'Ésser Suprem —que anomena *Senyor*, *Pare*, *Mestre* i *Amic*— recorre tots els versos. «La meva vanitat de poeta mor de vergonya davant teu. ¡O Mestre Poeta, m'he assegut als teus peus! Vull fer de la meua vida quelcom simple i recte, com una flauta de canya que tu puguis omplir de música.»

A *El jardiner* (en bengalí va aparèixer amb el títol de *Kshanika*, 'Momentani', 'Efímer') apareix una altra faceta: la passió per la vida i per la bellesa en qualsevol de les seves manifestacions, versos expressats amb un to desenfadat i a voltes amb humor: «No, amics meus, mai no seré un asceta. Mai no seré un asceta si ella no pronuncia els mateixos vots que jo i roman al costat meu.» Diu en un altre poema: «Dona, no ets només obra de Déu. Els homes t'estan creant contínuament. Amb la bellesa dels seus cors i els seus anhels han vestit de glòria la teua joventut.»

Va ser nomenat cavaller al 1915 per Jordi V, però quatre anys més tard, després de la massacre d'Amritsar, en la qual l'exèrcit britànic va matar un miler de civils en una manifestació pacífica, va repudiar el títol. La seva implicació en el moviment independentista del seu país no sempre va ser entesa. Creia en la complementació dels valors d'Orient i Occident. Gandhi havia tornat de Sud-àfrica el 1915, després de vint-i-dos anys d'absència. Va ser Tagore qui el va anomenar per primera vegada *Mahatma*, 'ànima gran'. Però la relació entre tots dos no va ser fàcil, perquè tenien una concepció molt diferent del que calia per a l'Índia. Es va produir un distanciament públic quan Gandhi declarà el boicot als productes anglesos. Es tractava de la campanya de no-cooperació del 1921, que responia al principi del *swadeshi*, 'autosuficiència local', la no-dependència de cap instància exterior. Tagore admirava i respectava Gandhi, però no compartia les seves conviccions ni les seves estratègies. En una carta al pastor anglicà Charles Freer Andrews (1871-1940), bon amic de tots dos, li deia: «L'Índia necessita major plenitud de vida, no ascetisme.» La seva postura davant del moviment de la no-cooperació la va exposar en

el seu article «La crida de la veritat» (1921), on mostrava el seu desacord amb Gandhi sobre el seu rebuig a les màquines i, en general, a Occident i a la modernitat. Amb tot, acabava expressant el seu suport a qui veia que era el líder espiritual i polític indiscutible de la nació. Aquest voler fer de pont entre Orient i Occident li va comportar crítiques i rebuig de totes dues bandes. Va decebre els britànics en prendre partit per la independència del seu país, mentre que, a l'Índia, també va ser incomprès pel fet de distanciar-se de la lluita activa. La seva mirada estava posada més lluny, en una nova civilització mundial. Tagore va visitar diverses vegades Europa i els Estats Units, com també va anar uns quants cops al Japó; va viatjar a Amèrica del Sud el 1924 (va passar pel Brasil, l'Uruguai, l'Argentina, Xile i el Perú). A Buenos Aires va estar hostatjat durant dos mesos a casa de l'escriptora Victoria Ocampo (1890-1979), amb qui va establir una profunda amistat. Va ser ella qui el va impulsar a pintar després de veure els dibuixos que feia als seus quaderns de poemes. Va cultivar tota la vida l'amistat amb escriptors i intellectuals europeus com William B. Yeats, Romain Rolland, Charles Freer Andrews, etc., i també va conèixer i conversar amb Henri Bergson i Albert Einstein. El 1930 va visitar la Unió Soviètica, on va tenir impressions contradictòries.

Va començar a pintar als seixanta anys. Els seus quadres, en els quals abunden els autoretrats, mostren l'ombra que no traspuava la seva literatura. El 1930 escrivia a Roman Rolland: «La pintura s'ha convertit en una mania en mi. El meu matí va començar amb cançons i poemes; al capvespre de la meva vida, la meva ment és plena de formes i colors.» Els seus quadres manifesten els conflictes d'una ànima que

mai no va arribar del tot a ser feliç, travessada com estava d'una tristesa, d'una nostàlgia permanents que havia aconseguit convertir en llum i en bellesa en els seus versos i relats. De temperament nòmada i alhora enamorat de la seva terra, va morir a Calcuta el 1941 als vuitanta anys, set abans que Gandhi, sense haver conegut la independència del seu país. «Vam viure molt de temps plegats i, ara que és de dia, la llàntia que va illuminar el meu cor obscur s'ha apagat. Em criden i estic llest per la partença», va deixar escrit en un dels seus poemes. «Tal vegada ell sàpiga en el seu cor sense temença la gran incògnita», va escriure també.

III

L'obra que aquí presentem és la primera traducció al català d'una recopilació d'articles nascuts de conferències pronunciades a Santiniketan i als Estats Units. Amb cinquanta-dos anys, el poeta es trobava en la plenitud de la seva vida. Encara hauria de viure vint-i-vuit anys més.

Sadhana, amb pronúncia esdrúixola, és un terme fonamental en l'hinduisme que es pot traduir per 'mitjà', 'procediment', 'pràctica', i també per 'execució', 'realització'. Prové de *sidhi* ('acompliment', 'realització suprema') i *ana* ('alè', 'esperit'). Es pot traduir com 'pràctica' o 'disciplina espiritual'. Ja només el terme ens situa en el cor de l'ànima índia. Durant els anys setanta apareixia la primera obra d'Anthony de Mello amb el mateix títol, on ofería una àmplia gamma de pràctiques meditatives. *Sadhana* indica tant els mitjans com la realització a la qual duen. Són els exercicis, l'exercitació dels exercicis i el resultat de l'exercitació.

Els vuit capítols que componen l'obra aborden els grans temes del pensament indi, que alhora són exponents del pensament del poeta: la relació de l'individu amb l'univers i amb l'Absolut, la consciència de l'ànima, el problema del mal, la realitat del jo, els camins de l'amor, de l'acció i de la bellesa, i, finalment, l'obertura a l'infinít, que és el que dona acompliment a tota la resta.

No és propi d'un pròleg resumir el contingut del que el lector es trobarà. No faria més que empobrir-lo i impedir que cadascú tastés unes paraules que no poden ser simplifi- cades i menys encara substituïdes. S'escau, però, assenyalar els eixos que apareixen transversalment en tots els capítols i que són la vertebració del seu pensament.

En primer lloc, cal notar l'aparició freqüent de polaritats: Orient i Occident, individualitat i universalitat, diversitat i unitat, obediència a la llei i llibertat, bé i mal, vida i mort, aparença i veritat, efímer i etern, limitació i infinitud, interioritat i exterioritat, visible i invisible. El terme sànscrit per expressar aquests oposats és *dvandva*. El que resulta peculiar del pensament de Tagore és que aquestes polaritats no estan en contradicció, sinó en una fecunda tensió i fins i tot complementarietat, com els dos ulls que actuen a l'uníson i permeten veure-hi millor. La fecunditat prové de no contraposar els termes, sinó de copsar un ordre harmònic que forma part d'una unitat superior. En aquestes dualitats rau el misteri del desplegament de les formes amb les quals l'U s'expressa. Aquesta complementació i harmonia de contraris apareix contínuament. Així l'expressa, per exemple: «El joc de la vida i la mort —aquesta transmutació del vell en nou— el veiem a tot arreu. El dia ens arriba cada matí, despullat i blanc, fresc com una flor. Però sabem que és vell.

Ell mateix és temps. És aquest mateix dia antic que abraça la terra acabada de néixer, la cobrí amb el mantell blanc de la llum i l'envià enllà en la seva peregrinació a través dels estels» (*infra*, p. 90).

El segon eix és una amplificació d'una de les polaritats: la complementació entre Orient i Occident. Aquest binomi és presentat de vegades en contraposició. En el primer capítol, quan compara l'esperit d'Occident amb el de l'Índia, aclareix que, si podem parlar de la superioritat de l'ésser humà en l'escala dels vivents, no es tracta «del poder de la possessió, sinó del poder de la unió». Més endavant, dirigint-se al públic nord-americà, diu clarament: «La primera invasió de l'Índia [referint-se als aris] té el seu paralelisme exacte en la invasió d'Amèrica pels europeus. Ells també hagueren d'enfrontar-se amb la selva verge i lluitar ferotgement amb els aborígens [...]. A l'Índia, els boscos, que eren l'amagatall dels bàrbars, esdevingueren els santuaris dels savis, però a Amèrica aquestes grans catedrals vivents de la naturalesa no tingueren cap significació profunda per l'home» (*infra*, p. 34). Clara i contundent observació. Però també serà dur en direcció contrària quan, adreçant-se a la seva gent, farà una explícita crítica als renunciants que poblen els carrers de l'Índia: «Oh, rodamón esmaperdut, *Sannyasin*, embriagat del vi de l'autointoxicació: ¿no sents ja l'avançament de l'ànima de l'home per la carretera travessant els amplis camps de la humanitat, el tronar del seu progrés en el cotxe dels seus assoliments, que està destinat a sobrepassar els límits que n'impedeixen l'expansió en l'univers?» (*infra*, p. 119). Els tons teilhardians són notables. Encara que no es van conèixer mútuament, van ser contemporanis.

El tercer tema que travessa el text és el sentit de transcendència i del sagrat. Es diu que, una vegada, passejant pel camp en companyia, es va aturar i va dir: «¿No sentiu com preguen els arbres?» Res més allunyat d'ell que una mentalitat secularitzada (*infra*, p. 95): «De forma prou curiosa, hi ha homes que perden aquest sentiment de misteri, que és a l'arrel de totes les nostres alegries, quan descobreixen la uniformitat de la llei entre la diversitat de la naturalesa, com si la gravetat no fos un misteri més gran que la caiguda d'una poma, com si l'evolució dels éssers vius d'una escala a una altra no fos més difícil d'explicar que una successió de creacions.» En els seus escrits parla sovint dels *rishis*, els savis vidents i poetes, «aquells que, havent assolit el Déu suprem des de tots costats, trobaren una pau insondable, esdevingueren units amb tot, entraren dins la vida de l'Univers» (*infra*, p. 36). Apella al missatge dels antics mestres: el fet que «conèixer Déu en aquesta vida ho és tot; no fer-ho és la desolació de la mort» (*infra*, p. 40). Insisteix en el fet que «la història de l'home és la història del seu viatge cap al desconegut a la recerca de la comprensió del seu ser immortal —la seva ànima» (*infra*, p. 49). Cita amb freqüència les Upanishads, així com el Buddha i el Crist, cosa impensable fa cent anys en un hindú ortodox. Considera que la pregària més profunda del seu poble és la que diu: «Oh vós que us reveleu a vós mateix, reveleu-vos en mi» (*infra*, p. 53). D'aquí es despren la proclamació implícita d'una religió universal. Anys més tard publicarà *Manusher Dhormo* ['La religió de l'home'] (1931), llibre nascut de conferències impartides a Europa.

El quart tema és la paradoxa que l'observança de la llei de les coses és el que possibilita l'autèntica llibertat. La paraula índia és *dharma*, un terme molt més ric que el nostre terme

llei. La llei que ordena totes les coses «no és quelcom a part de nosaltres, és pròpiament nostra. El poder universal que es manifesta en la llei universal és u amb el nostre propi poder» (*infra*, p. 71). El *dharma* de les coses no és aparent, sinó inherent. Davant una llavor no podem imaginar l'arbre que es desplegarà. «L'“aparença” de la llavor contradiu la seva verdadera naturalesa [...]. La llibertat de la llavor rau en l'assoliment del seu *dharma*, la seva naturalesa i destí d'esdevenir un arbre» (*infra*, p. 79-80). Tot això el condueix a dir que «la verdadera espiritualitat, tal com s'ensenya en la nostra tradició, està tranquil·lament equilibrada en força, en la correlació entre el dins i el fora. La veritat té la seva llei, té la seva joia [...]. La llibertat és impossible d'assolir sense la submissió a la llei» (*infra*, p. 117). L'amor és la perfecció de la consciència. «No estimem perquè no compremem, o no compremem perquè no estimem» (*infra*, p. 102). Més clarament encara: «L'ànima de l'home està fent el seu viatge de la llei a l'amor, de la disciplina a l'alliberament, del pla moral a l'espiritual [...]. Si assolim un ple domini de la llei, adquirim els mitjans per transcendir-la» (*infra*, p. 101).

Finalment, un tema molt estimat pel poeta, tan estimat i esmentat en els seus escrits com inaccessible va ser a la seva vida: la joia, la joia de la creació, la joia d'ésser i de l'ésser. «Brahma està, en un aspecte, lligat per la seva veritat, mentre que, en l'altre, és lliure en la seva joia. I, pel que fa a nosaltres, és només quan ens sotmetem del tot als lligams de la veritat que obtenim íntegrament la joia de la llibertat» (*infra*, p. 117-118). El jo diví «es manifesta en formes que la seva joia assumeix». Joia, amor, llibertat, veritat, bellesa, fins i tot comprensió, són sinònims i intercanviables en els seus escrits: «¿Qui podria haver respirat o haver-se mogut si el

cel no estigués amarat de joia, d'amor?» (*infra*, p. 102). «L'Ésser immortal es manifesta en forma de joia. La seva manifestació en la creació és el resultat de la seva plenitud de joia (*infra*, p. 102). És la realització de la seva joia desbordant en forma de naturalesa el que és llei. La joia, que no té forma, ha de crear, s'ha de traduir en formes» (*infra*, p. 100). I cita una Upanishad: «De la joia (*ananda*) sorgeix tota aquesta creació, per la joia es manté, vers la joia es mou i en la joia penetra» (*infra*, p. 82). No estem, doncs, davant l'agonia de l'Ésser del pensament occidental, sinó de la desbordant joia de l'Ésser que fa que totes les coses siguin. Potser aquesta és la clau per saber per què llegir la poesia de Tagore resulta un bàlsam d'esperança que el va preservar a ell mateix de la desesperació i el desànim.

Ja és hora de callar i deixar pas a la paraula del poeta-profeta, descendent i hereu dels antics *rishis*, els savis vidents. L'excel·lent traducció que el lector té a les mans es deu al curós treball de Jan Rosell, que ha estat també l'impulsor que aquesta publicació aparegués en el marc d'un any tan significatiu. Deixem que a través de la nostra llengua ens arribi una visió de la vida d'algú que ha après a veure i a viure amb un sentit d'infinít que té el tast de plenitud que molts anhelem.

SADHANA

EL SENTIT DE LA VIDA